

Обраћање високог представника Педија Ешдауна: “Некад и сад - Изазови изградње мира у Босни и Херцеговини”

Остварени напредак

Политички форум, Дејтон

Откада сам преузео дужности високог представника међународне заједнице у Босни и Херцеговини прије три и по године, често сам коментарисао у јавности како је давно прошло вријеме када се о будућности Босне и Херцеговине могло разговарати и одлучивати у ваздухопловној бази у Охају.

Наиме, ово је засигурно право вријеме и право мјесто да јасно кажем како немам ништа против те ваздухопловне базе.

Ради се о одличној војној бази у дивном граду и, заиста, вриједност посла који је урађен овдје у Дејтону прије десет година данас се може мјерити кроз постигнуте резултате.

Радило се о задатку трајних моралних и политичких вриједности.

Дејтонски преговори зауставили су три и по године крвопролића.

Чак и најстрожији критичари Дејтона и процеса који је он покренуо не поричу да је овај споразум спасио људске животе. И то је био његов највећи успјех.

Веома је важно да направимо јасну разлику између самог споразума и *процеса* његове имплементације.

Споразум је договорен овдје, након више седмица преговора.

Процес је настављен све до данас. Преговори никада нису престали.

Управо је Дејтонски *процес* омогућио БиХ да устраје на дугом путу опоравка.

Да би схватили како далеко је ова земља одмакла на том путу, довољно је само напоменути да сада, само десет година након тог ужасног рата, БиХ треба да отпочне процес који ће у завршници резултирати пуноправним чланством у Европској унији – нешто што је било потпуно незамисливо и прије свега три године, поготово прије десет година.

Ово је иста она земља чији су преговарачи прије десет година у својој преговарачкој стратегији имали и опцију повратка у ратно стање. Ово је иста она земља чији су грађани прије десет година били принуђени да живе у оскудици и страху.

А сада је та земља на путу да уђе у Европску унију.

Вјерујем да ћемо сви ми признати да је БиХ отишла много даље у своме напретку много брже него што смо се могли надати када је споразум потписан недалеко одавде, прије десет година.

Један од основних разлога за то лежи у чињеници да је Дејтонски споразум представљао веома промишљен спој одговарајуће чврстине и непопустљивости неопходних да се очува мир, те флексибилности која омогућава реформу.

Шта смо научили из Дејтонског процеса у Босни и Херцеговини?

Дакле, ја бих рекао да је основна лекција коју смо научили да политички споразуми нису, и не могу бити, уклесани у камену.

Тумачење, имплементација и модификације *морају* неизоставно бити дио процеса да би споразум функционисао.

Ти су фактори омогућили да Дејтон функционише.

Прву фазу имплементације обиљежио је импресиван успјех у спровођењу војног дијела споразума, те нечувена политичка неодговорност.

Интервенција међународних снага под вођством НАТО-а које су распоређене дуж борбених линија за свега три седмице у зиму 1995. године изузетан је примјер одлучног и ефикасног размјештања војних снага.

Већ од првих дана распоређивања војних трупа, мир и безбједност Босни и Херцеговини нису били угрожени. Смањења броја мировних трупа која су уследила касније такође указују да је овај процес стално и континуирано јачао. Снаге Европске уније, које се такође континуирано смањују а тренутно броје 6,000 распоређених људи, у стању су да очувају сигурно и мирно окружење у земљи чије су оружане снаге сведене на одговарајућу величину и под демократску контролу државе.

Почетна фаза имплементације политичког дијела споразума била је, као што је свима познато, много мање успјешна.

У мјесецима након Дејтона, рекеташи из ратног периода учврстили су и ојачали своју власт у локалним администрацијама. Они који су се добро снашли на црном тржишту за вријеме рата добављали су и дистрибуисали робу по нереално високим цијенама, у окружењу у којем је владала потпуна оскудица.

У овој фази, политичку имплементацију обиљежавали су недостатак воље, неспособност и опструкције.

Међународној заједници требало је времена да се ухвати у коштац са овим проблемом. У почетку је тежиште стављено на одржавање слободних и праведних избора. У првих седам година одржана су три круга општих избора. Не би било погрешно закључити да је сваки наредни круг гласања био слободнији и праведнији од претходног – али ови избори дешавали су се у средини која је била потпуно изобличена због политичких, социјалних, демографских и економских аномалија.

И док су политичке странке улагале сву своју енергију у пружање само привидне помоћи својим бирачима (обично тако што су преусмјеравали међународну помоћ од њене првобитне намјене), и такмичили се ко ће приграбити већу корист политичке владавине, стварну политичку ситуацију карактерисали су потпуна стагнација и пропадање.

Ово је било прикривено великим обимом помоћи која је пристизала у земљу првих година. Али до краја деведестих година било је јасно да се овај проблем мора ријешити.

У другој фази Дејтонског процеса, односно крајем 1997.год. дошло је до увођења бонских овлаштења, које су високом представнику омогућиле да елиминише бројне опструкције смјеном некооперативних званичника и, гдје је то било потребно, доношењем реформских закона. Паралелно са овим, стављен је акценат на оспособљавање политичких и економских институција да *функционишу* умјесто да их се подупире путем међународне помоћи.

Морали су се поставити снажни и трајни темељи за континуирану реформу, а ово је подразумијевало измјену неких од кључних одредби Дејтонског споразума. Реформе усаглашене од стране главних политичких странака у априлу 2002.год. осмишљене да се олакша спровођење одлуке Уставног суда о конститутивности народа отпочеле су овај процес тешких али неопходних реформи.

Тешких јер је то укључивало поновно отварање питања која су се у Дејтону показала изузетно осјетљивим.

Неопходних јер је то био једини начин рјешавања темељних неправди у ткиву бх. политичке структуре и једини начин да се земља припреми за процес приступања Европској унији.

БиХ је, на почетку ове деценије, још увијек била далеко од испуњавања савремених европских норми у погледу политичког представљања, грађанских права, могућности приступа правној помоћи и основне ефикасности администрације.

Модел помоћу којег смо настојали спровести ефикасне реформе у контексту посебних друштвених и политичких услова БиХ био је стварање кључних институција на државном нивоу, које управљају високо децентрализованом земљом.

Ово је модел који је настао кроз Дејтонски процес. Он је логична посљедица Дејтона и рјешава кључна питања која се нису могла ријешити на задовољавајући начин у Дејтону.

У изградњи овог модела настојали смо да БиХ доведемо до циља до којег жели доћи велика већина њених грађана, а тај циљ је бити неповратно на путу ка функционалној државности и путу који води у Европску унију и НАТО.

Од ове јесени се налазимо на том путу.

Нико, у и изван БиХ, се не жели вратити натраг на тешки и трновити пут који нас је довео до ове позиције. Била је то дуга, тешка борба. Грађани БиХ су морали да изађу на крај с тешкоћама – често су морали трпјети тешкоће које су се могле избјећи да су њихови политички лидери показали већу креативност и већу мудрост. Али је у посљедње вријеме политички естаблишмент, упркос свим својим манама, скупио потребну храброст и креативност како би превазишао преостале препреке.

За то им одајем признање.

Чини се, у сваком случају, да сам добар дио свог живота провео борећи се против деструктивног национализма – и нећу се сада промијенити.

Ипак, морам признати да су самозване “националистичке странке” које су побиједиле на изборима у БиХ у октобру 2002.год предводиле најснажнији период промјене и реформе у пост-дејтонској историји БиХ – и у сваком случају, неке сада, чини се, желе да се изнутра реформишу и одмакну од национализма старог стила из ратних година идући у правцу конвенционалније европске политике десног центра. Поздрављам ово и надам се да ће се ово наставити.

И тако, данас, имамо изузетну слику.

Можемо се осврнути и погледати уназад ка Дејтону.

И можемо гледати напријед ка Бриселу.

Али сада Европска унија, и у завршници приступање БиХ Европској унији, морају извршити доминантан утицај на даљи напредак БиХ.

Савјет за имплементацију мира је јасно ставио до знања да је спреман, када процес за потписивање Споразума о стабилизацији и придруживању буде у току, да све мање и мање користи бонска овлаштења.

Бонска овлаштења су установљена са сврхом.

Она су у великој мјери послужила тој сврси и због тога су све мање и мање потребна.

Истовремено, Савјет за имплементацију мира је назначио да ће отпочињање процеса за потписивање Споразума о стабилизацији и придруживању створити одговарајуће услове да се изврши транзиција са позиције високог представника у позицију специјалног представника Европске уније. Сматрам да ова транзиција може ускоро започети, и могла би се окончати, не узимајући у обзир непредвиђене околности, до сљедећих општих избора у октобру 2006.год.

Трансформација и потом постепени престанак постојања ОХР-а би се тада могли посматрати као корисно административно и дипломатско обиљежје Дејтонског процеса.

Сви смо веома свјесни упорне способности организација да одржавају и настављају своје постојање. Привремене бирократије се обично прикључе државном тијелу; привремене позиције обично постану сталне.

То се није десило у случају ОХР-а и то се није десило *упркос* чињеници да је ова организација преузела централну улогу у политичком животу БиХ.

Настојали смо да своје напоре што конкретније усредоточимо на кључне стратешке задатке наведене у Плану имплементације мисије (МИП), који је први пут објављен у јануару 2003.год. а од тада ажуриран

почетком сваке године. У Плану имплементације мисије се јасно наводи оно што је остварено, на који начин се број особља ОХР-а мора смањити и које се практичне мјере морају утврдити за оно што се још мора урадити.

Број особља организације је скоро преполовљен у односу на врхунац у броју особља који смо имали у 2002. години, а буџет за 2006. годину такође је преполовљен, те сада износи око 13 милиона еура, у поређењу са укупно 26 милиона еура у 2004. години. Сада активно сагледавамо начине на које ОХР може извршити пренос многих функција које је вршио у току протекле декаде – од провјере министара до израде кључних закона – на домаће органе.

Папирнати циљеви се наравно могу постићи на папиру. Да ли смо се у просуђивању успјеха дејтонског процеса удаљили од свакодневног искуства људи у БиХ?

БиХ није савршена, и ја сам задња особа која би могла да тврди да овдје још нема огромног посла који треба да се уради.

Сиромаштво је и даље пошаст овог друштва; стопа незапослености је неприхватљиво висока; многи надарени млади људи и даље бирају исељење умјесто да се определијеле да живе у земљи коју карактерише гломазна бирократија, минималне услуге и превише некомпетентних и корумпираних политичара.

Међутим, економија расте, и то ове године брже од економије било које државе на Балкану. Отварају се нова радна мјеста, мада не довољно брзо. То се постиже путем инвестирања и пословног развоја, а не, као у прошлим временима, путем краткорочне и средњерочне међународне помоћи. Јавне услуге се унапређују, и наставиће да се унапређују заједно са заживљавањем ефикаснијег фискалног система који ће остваривати повећане приходе.

До ових помака није дошло случајно. Они су резултат реформи које су довеле БиХ ближе Европи. У наредним годинама темпо реформи ће се убрзати, а и остварена корист би требало да се брже осјети.

БиХ, иако још увијек споро, постаје боље мјесто за живот.

Ја сам први пут посјетио БиХ 1992. године. Она је тада ишла ка катаклизми која је донијела трагедију њеним грађанима а срамоту међународној заједници. Ја сам редовно долазио у ову земљу и у току рата и након његовог завршетка, а посљедње три године на функцији високог представника, задуженог за имплементацију Дејтона, биле су међу највреднијим годинама мога професионалног живота. Иако се ситуација у Босни и Херцеговини побољшала, она се није побољшала довољно брзо, и ја сам први који то признаје.

Дакле, вјерујем да ће посао мога насљедника бити да се концентрише на то да ова земља функционише боље у интересу њених грађана.

То значи, у суштини, двије ствари. Функционисање државних институција које смо створили у посљедње три и по године. И помагање самој БиХ да функционише боље, много боље. Ни једна држава не може просперирати ако троши 70% пореза од тешко зарађеног новца бх. грађана на власт а само 30% на услуге грађанима.

БиХ МОРА смањити трошкове власти који осиромашују грађане и гуше економију.

Уставне промјене, о којима се тренутно у БиХ много прича, нису саме по себи циљ. То је начин стварања државе која услуге грађанима ставља прије плата њихових политичара.

Овај задатак – да БиХ функционише боље – није један догађај него је процес. И драго ми је да могу рећи да је овај процес почео захваљујући раду Дона Хејза и Бруса Хичера у протеклим седмицама.

До сада су помаци били скромни, али први кораци према промјенама путем консензуса су предузети, и то слути на добро за БиХ у наредној фази њеног пута ка пуној сувереној демократској државности.

Оно што је важно сада јесте те помаке одржавати и даље, и вјероватно тек након избора 2006. године, убрзати их.

Када сам дошао овдје почетком мога мандата рекао сам да Дејтон мора бити наш темељ али не може нам бити плафон.

Тако се и показало.

Споразум, чију десету годишњицу славимо данас, донио је овој изванредној малој земљи мир након ужасних ратних разарања. Међутим, он је исто тако омогућио и почетак реформског процеса.

Сада је на грађанима БиХ да наставе тај пут до успјешног завршетка.

Хвала.